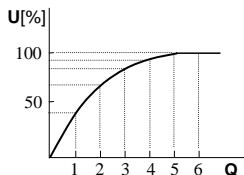

Přednáška 5: Teorie chování spotřebitele

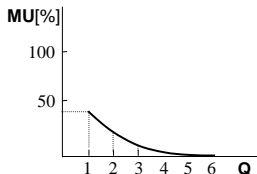
JEB003 Ekonomie I

Volba a teorie užítku

Užitek je relativní uspokojení, které spotřebiteli plyne ze spotřeby komodit.
Kardinální užitek lze popsat čísly, **ordinální** odráží uspořádání preferencí.

Množství statku	Celkový užitek	Mezní užitek
0	0	
1	40	40
2	70	30
3	85	15
4	95	10
5	100	5
6 a více	100	0

Mezní užitek ukazuje přírůstek uspokojení z dodatečné jednotky statku.

Zákon klesajícího mezního užítku

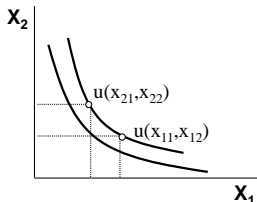
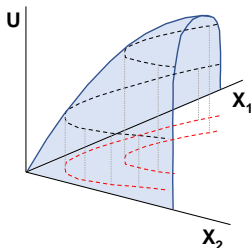
S růstem spotřebovávaného množství mezní užitek z poslední spotřebované jednotky klesá.

Princip rovnosti mezních užitků

- předpokládáme maximalizaci užitku
- spotřebitel maximalizuje svůj užitek tehdy, jestliže se mezní užitek poslední vydané koruny na každý statek rovná meznímu užitku poslední vydané koruny na jakýkoliv jiný statek, t.j.

$$\frac{MU_1}{p_1} = \frac{MU_2}{p_2} = \dots = \frac{MU_n}{p_n} = MU \text{ na jednu korunu důchodu}$$

Izokvanty užitku

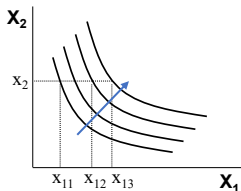

Užitková funkce pro dva statky X_1 a X_2 je prostorová. V místech, kde má užitek spotřebitele stejnou hodnotu představují izokvanty řezy užitkovou funkcí. Izokvanty promítáme na plochu souřadnic $[X_1, X_2]$.

Izokvanta užitku (indiferenční křivka) znázorňuje spotřební koše, které poskytují spotřebiteli stejnou úroveň uspokojení.

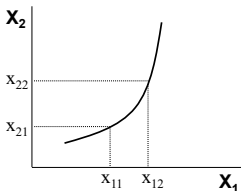
Spotřebitel je indiferentní ve spotřebě kombinace statků $[x_{11}, x_{12}]$ nebo $[x_{21}, x_{22}]$, protože mu přináší stejný užitek:
 $u(x_{11}, x_{12}) \approx u(x_{21}, x_{22})$.

Izokvanty užitku: vlastnosti

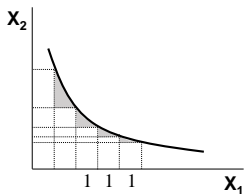
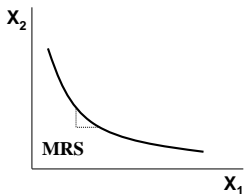

Základní vlastnosti křivek:

- výše položené indifferenční křivky jsou preferovány oproti níže položeným indifferenčním křivkám,
- indifferenční křivky jsou klesající,
- indifferenční křivky se neprotínají,
- indifferenční křivky jsou konvexní vůči počátku (obrácené směrem dovnitř).

Izokvanty užitku: mezní míra substituce

Mezní míra substituce (MRS) je

- míra, v jaké je spotřebitel ochoten substituovat jeden statek za druhý bez změny úrovně spokojenosti,
- sklon indifferenční křivky.

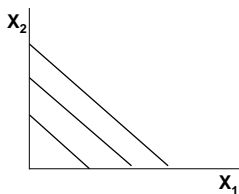
Nechť spotřebitel, který spotřebovává X_1 a X_2 chce substituovat část x_2 za víc x_1 ale zachovat stejnou hodnotu užitku. Změní spotřebu na $[x_1 + \Delta x_1, x_2 - \Delta x_2]$. Potom platí:

$$\Delta U_1 + \Delta U_2 = 0$$

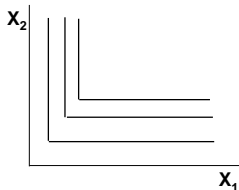
$$MU_1 \cdot \Delta x_1 + MU_2 \cdot \Delta x_2 = 0$$

$$MRS_{12} = \frac{\Delta x_2}{\Delta x_1} = -\frac{MU_1}{MU_2}$$

Izokvanty užitku: substituty a komplementy

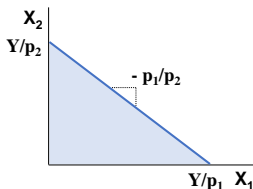
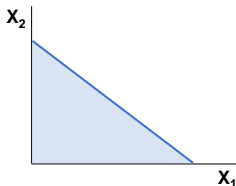

dokonalé substituty
(např. peníze ve stovkách a tisícičkách)

dokonalé komplementy
(např. levá a pravá bota)

Rozpočtové omezení

Rozpočtové omezení je omezení spotřebních souborů, které si může spotřebitel koupit. Spotřebitel volí množství statků x_1 a x_2 na základě jejich cen a svého důchodu Y .

Rozpočtové omezení lze zapsat jako:

$$Y = x_1 \cdot p_1 + x_2 \cdot p_2.$$

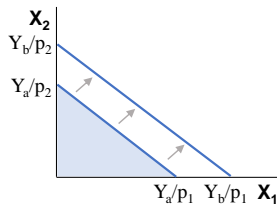
Z toho plyne

$$x_2 = \frac{Y}{p_2} - \frac{p_1}{p_2} \cdot x_1.$$

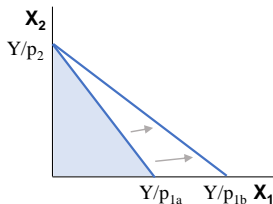
Sklon rozpočtového omezení je tedy záporný a roven $-p_1/p_2$.

Rozpočtové omezení: posuny přímky

Zvýšení důchodu Y

Zlevnění statku x_1 (pokles ceny p_1)

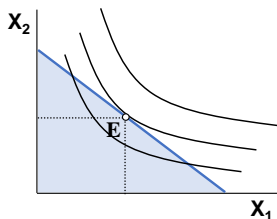
Optimalizace

Podmínkou optima je **maximalizace užitku spotřebitele na rozpočtovém omezení**. Potom pro rovnováhu platí:

$$\frac{MU_1}{p_1} = \frac{MU_2}{p_2},$$

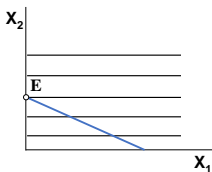
neboli sklon rozpočtového omezení je rovný sklonu izokvanty užitku (spotřebitel si vybírá takovou spotřebu dvou statků, aby se mezni míra substituce mezi těmito dvěma statky rovnala jejich relativní ceně):

$$\frac{p_1}{p_2} = \frac{MU_1}{MU_2}.$$

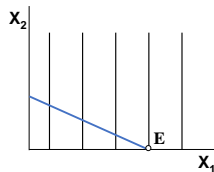

Optimalizace: speciální případy preferenčních map

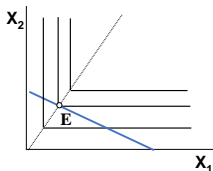
(a) x_1 není žádoucím statkem

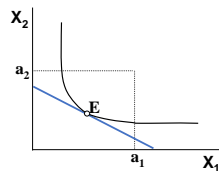
(b) x_2 není žádoucím statkem

(c) pevný poměr složek spotřeby

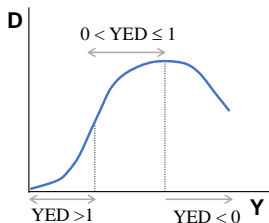

(d) x_1 je žádoucím pro $x_1 \leq a_1$ a x_2 je žádoucím pro $x_2 \leq a_2$

Optimalizace: PED a YED (opakování)

Engelova křivka

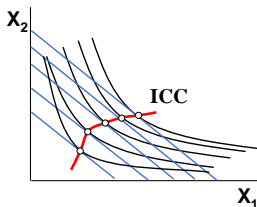
Důchodová elasticita poptávky YED:

- $YED < 0$ pro podřadný statek
- $YED > 0$ pro normální statek
  - $YED > 1$ pro luxusní statek
  - $0 < YED < 1$ pro nezbytný statek

Cenová elasticita poptávky PED:

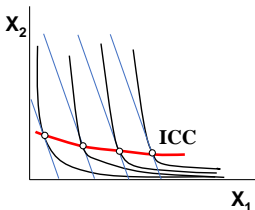
- $PED < 0$ pro běžný statek
- $PED > 0$ pro Giffenův statek

Optimalizace: změna příjmu

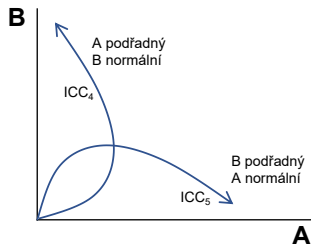
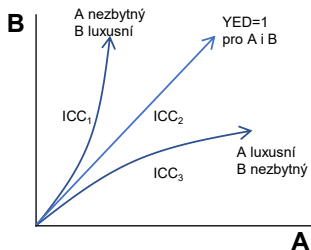
Důchodová spotřební křivka (ICC) je soubor kombinací dvou statků maximalizujících užitek spotřebitele při různé úrovni důchodu.

ICC pro normální statky: roste-li při zvyšování důchodu poptávka po x_1 rychleji než poptávka po x_2 , je x_1 luxurnější komoditou.

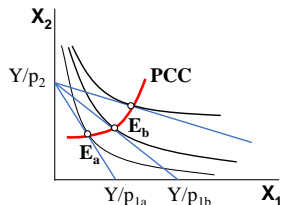

ICC kde x_2 je podřadný statek: klesá-li při zvyšování důchodu poptávka po x_2 , je x_2 podřadnou komoditou.

Optimalizace: změna příjmu (příklad)

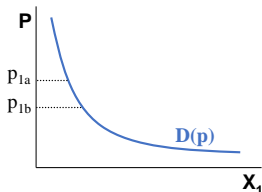

Optimalizace: změna ceny (1/2)

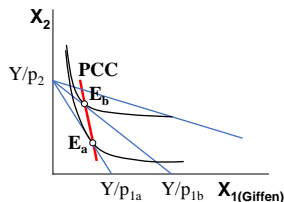
Cenová spotřební křivka (PCC) je soubor kombinací dvou statků maximalizujících užitek spotřebitele při různých cenách prvního statku.

PCC pro běžný statek, mění se cena pro statek x_1 .

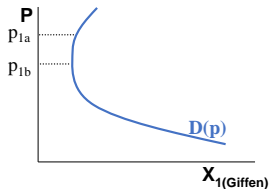

Poptávková křivka po x_1 je pro běžný statek klesající.

Optimalizace: změna ceny (2/2)

PCC pro Giffenův statek, mění se cena pro statek x_1 .

Zvýšení ceny p_1 vede ke zvýšení poptávky po x_1 (při výrazném snížení poptávky po x_2).

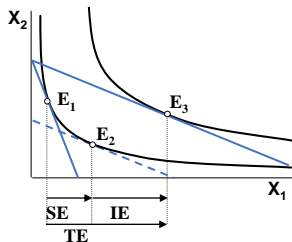
Optimalizace: důchodový a substituční efekt (1/2)

Důchodový efekt (IE)

je změna spotřeby vyplývající z toho, že změna ceny posouvá spotřebitele k vyšší či k nižší indifferenční křivce.

Substituční efekt (SE)

je změna spotřeby vyplývající z toho, že změna ceny nutí spotřebitele pohybovat se podél indifferenční křivky směrem k bodu odpovídajícímu nové mezní míře substituce.

SE a IE pro **nepodřadnou** komoditu x_1 :

E_1 - rovnovážný bod před snížením ceny x_1

$E_1 \rightarrow E_2$ (SE) - posun do stejně žádoucího bodu při nových relativních cenách

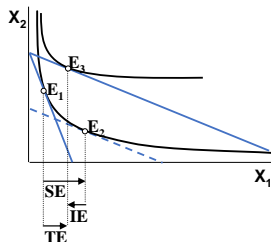
$E_2 \rightarrow E_3$ (IE) - zvýšení spotřeby x_1 zohledňující zvýšení reálného důchodu

Celkový cenový efekt je součtem SE a IE.

Co x_2 ? SE u statku x_2 je opačný (substituujeme za x_1)

IE u statku x_2 probíhá ve prospěch zvyšování spotřeby x_2 .

Optimalizace: důchodový a substituční efekt (2/2)

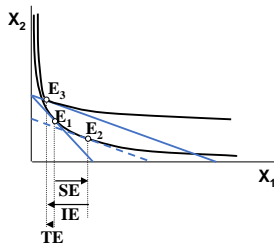

SE a IE pro **podřadnou** komoditu x_1 :

E_1 - rovnovážný bod před snížením ceny x_1

$E_1 \rightarrow E_2$ - posun do stejné žádoucího bodu

$E_2 \rightarrow E_3$ - protisměrný posun zohledňující zvýšení reálného důchodu

SE a IE pro **Giffenovu** komoditu x_1 :

E_1 - rovnovážný bod před snížením ceny x_1

$E_1 \rightarrow E_2$ - posun do stejné žádoucího bodu

$E_2 \rightarrow E_3$ - protisměrný posun zohledňující zvýšení reálného důchodu

Slovníček

kardinální a ordinální užitek > cardinal and ordinal utility
zákon klesajícího mezního užitku > law of diminishing marginal utility
izokvanta nebo indifferenční křivka > isoquant or indifference curve
mezní míra substituce > marginal rate of substitution
dokonalý substitut > perfect substitute
dokonalý komplement > perfect complement
rozpočtová přímka > budget line
bohatství, příjem > wealth, income
sklon izokvanty > slope of the isoquant
optimalizace spotřebitele > consumer optimization
rovnováha spotřebitele > consumer equilibrium
důchodová spotřební křivka > income-consumption curve
cenová spotřební křivka > price-consumption curve
substituční a důchodový efekt > substitution and income effect
celkový cenový efekt > total price effect